

ter John Owen, wiens epigrammen uit het Latijn vertaald werden door Huygens, Jeremias de Decker en Revius. John Owen, of Owenus werd in 1564 in Wales geboren, schreef tien boeken met epigrammen, stierf in Londen in 1622. Weyerman citeert hem eveneens in de Rotterdamsche Hermes van 1 oktober 1720, No. 6.

[Ulceribus ...
Sapis]

Vertaling: Door onze zweren gaat het jou goed,
Galenus, Door onze domheid zijt gy wijs, Justinianus.

Frans Wetzels

Aankondiging

DE ESSAYBUNDEL : HET VERLOKKEND OOFD.

Zoals vele vrienden weten, loopt de produktie van onze essaybundel niet van een leien dakje. Op de expeditie vergadering in Het Woud in de zomer van 1980 werd verwacht dat de kopij van de bundel tegen de volgende zomer zou binnen zijn (*Meded.* p. 398), quod non. Tijdens de grondvergadering van 10 januari 1981 werd gesteld dat de bundel in december van dit jaar zou verschijnen (*Meded.* p. 457), maar op de expeditie vergadering van 8 augustus 1981 was de redactie al minder optimistisch gestemd en zij sprak van medio 1982 (*Meded.* p. 458-459). Op de grondvergadering (8 jan. 1983) werd opnieuw vertraging gemeld: het bleek dat de redactie zich enigszins had vertild. Het overlijden van vriend Lenstra, het op een noemer brengen van noten en bibliografieën in de bijdragen, de controle van kennelijke onjuistheden in de essays, het bijeengaren en binnenhalen van illustratiemateriaal en de ontmoediging die van dit alles het gevolg was, heeft veel, te veel tijd gekost.

Gelukkig ziet het er naar uit dat de bundel nu toch in de loop van dit jaar zal verschijnen. Om onze vrienden en leden een inzicht te geven in de materie die in de bundel aan de orde komt, hebben wij gemeend een overzicht van de inhoud van de bundel te moeten publiceren. Moge de belangstelling van onze Weyermanianen hierdoor opnieuw worden gewekt!

De reeks artikelen opent met een aantal feitelijke gegevens in chronologische volgorde die het leven en het werk van Jacob Campo Weyerman betreffen. De beknopte bio-bibliografie is gebaseerd op de bekende secundaire literatuur en op tot nu toe onbekend archiefmateriaal; zij heeft niettemin een voorlopig karakter.

Een geduldig lezer van een vijftiental werken van Weyerman betoont zich wijlen *Klaas Lenstra* die een schat van observaties ten beste geeft. Weyerman blijkt een auteur te zijn die zich niet - evenmin als zijn kunstbroeders - met de binnenlandse politiek bemoeit, maar die wel van alles opmerkt over politieke strubbelingen in andere landen en met name in Engeland. Dit laatste zou kunnen wijzen op een bijzon-

dere belangstelling vanwege Weyermans publiek. In religieus opzicht neigt Weyerman naar onorthodoxie: in dit verband komen zijn opvattingen over zelfmoord ter sprake. Weyerman stelt hoge ideële eisen aan het journalistieke beroep, zelf voldoet hij er echter niet aan, daarvoor is hij te veel een 'stukjesschrijver'. Literair-historisch gezien sluit Weyerman aan bij de Engelse traditie van Dufey, Ward, Appleby en Mist, maar ook bij een autochtoon Hollandse traditie. Hij geeft de voorkeur aan proza en ziet de poëzie van zijn eigen tijd in diskrediet gebracht door eindeloze haarkloverijen en schoonschijnende geestesarmoede. Als zijn ideale publiek zag hij de hoveling die van scherts houdt, maar in werkelijkheid schreef hij voor de klasse der nieuwe rijken, zijn soortgenoten. Tegenover het beeldencomplex afkomstig uit de Klassieke Oudheid staat hij negatief, aan de andere kant hanteert hij met graagte klassieke stof als zakelijke bron. De vernieuwing die Weyerman bracht, ligt op het gebied van de stijl, vooral op dat van de komische beeldspraak. Daarnaast is hij een man met een wakker oog voor elementaire zaken als de armoede en de rechteloosheid van de kleine man. Zijn opvattingen over lichaamsgebreken en over vreemdelingen in zijn werk doen nu primitief aan en schokken ons. Zijn xenofobie is vermoedelijk ontstaan uit een gevoel van jaloezie. In Weyermans werk weerspiegelen zich toen vigerende opvattingen in de Nederlandse samenleving: in het bijzonder de devaluatie van het liefdeshuwelijk, wat gepaard ging met scepticisme over liefdesaangelegenheden in het algemeen. Weyerman verrast ons soms met zijn psychologisch inzicht, met zijn doorzicht in zaken die schilderkunst en literatuur betreffen, maar zijn grote kracht ligt in de sociale kritiek, terwijl zijn voornaamste deugd zijn humor is. Als proeve van Weyermans kunnen geeft Lenstra in een bijlage een fragment uit de *Amsterdamsche Hermes* waarin Weyerman met gemak Van Effen voorbijgaloppeert die over hetzelfde onderwerp in de *Hollandsche Spectator* schreef.

H.M. de Blauw laat voornamelijk op grond van passages uit de *Rotterdamsche Hermes* en de *Amsterdamsche Hermes* zien hoe belangrijk het optreden van Hermannus van den Burgh is geweest voor het op gang komen van Weyermans eigen satirische tijdschriften. Duidelijk wordt dat de satirische aanval van Weyerman uitging en dat de ontheupte koe-wachter uit Muiden (Argus) de eer werd beschoren zijn wrijfpaal te zijn. In een bijlage bij dit artikel wordt een van de weinige tegenaanvallen van Van den Burgh gepubliceerd.

In zijn bijdrage stelt *M. Schneider* de kritiek van Weyerman op de journalistiek van zijn tijd nader aan de orde, een onderdeel dat reeds was aangeroerd in de bijdrage van Lenstra. Uit de *Amsterdamsche* - en *Rotterdamsche Hermes* heeft Schneider een aantal serieuze en komische uitspraken verzameld over de pers van Weyermans tijd. Het blijkt dat Weyermans observaties ontleend zijn aan anderen, maar dat ze geamplificeerd naar voren worden gebracht. In de bijlage geeft Schneider de Franse bron van Weyermans kritiek op de journalistiek in extenso weer.

W. Hendriks gaat uitvoerig in op de Bredase achtergrond van Weyerman. Behandeld worden de historische werkelijkheid en het beeld van Breda (Abdera) en zijn inwoners zoals dat in het werk van de 'Abderietse Demokritos' tot uiting komt.

J.J.V.M. de Vet licht de *Historie des Pausdoms* kritisch door tegen de achtergrond van de antikatholieke opwinding uit 1725. Dit chaotische werk bevat een meer dan elfhonderd bladzijden lange aanval op de Rooms-katholieke kerk. In de *Historie* wil Weyerman optreden als de leermeester van de hervormde jeugd; zijn werkelijke publiek, betoogt De Vet, zal evenwel hebben bestaan uit de liefhebbers van zijn satirische tijdschriften. Via dit artikel krijgt de lezer ook een inzicht in de door Weyerman gebruikte bronnen en in zijn bewerkingswijze. Ook de reacties van contemporaine lezers komen aan de orde.

Barbara Sierman handelt over Weyermans uitspraken gewijd aan de komedianten van zijn tijd. Zij beschrijft een aantal karakteristieke Hollandse theaterfiguren die door Weyerman voor het voetlicht worden geplaatst. Ook buitenlandse acteurs en hun produkties komen aan de orde. De gegevens over deze laatsten haalde Weyerman meestal uit de krant. Een aantal buitenlandse acteurs had hij evenwel persoonlijk meegemaakt, met name enkele Londense toneelspelers. Uitgebreid behandeld wordt de Franse acteur Marc Antoine La Lauze die vaak met zijn gezelschap in Holland optrad en die regelmatig in Weyermans werk ter sprake komt. Deze bijdrage is voor een flink deel gebaseerd op archiefonderzoek.

In zijn bijdrage handelt André Hanou over het literaire genre der "dodengesprekken" zoals dit door Weyerman werd beoefend in zijn *Maandelyksche 'T Zamenspraaken* (1726). Het typerende van het genre is dat veranderende opvattingen of gerezen problemen worden besproken in historisch perspectief en door middel van confrontatie. Omdat slechts twee exemplaren van de *Zamenspraaken* in openbaar bezit getraceerd zijn, wordt de lezer hier globaal bekend gemaakt met de inhoud ervan. Commentaar wordt gegeven bij volgende personages: de Stuarts Jacobus II en de pretendent Jacobus Edward, Matthew Prior, Ripperda en Rochester. Verhelderend voor de levensbeschouwelijke positie die Weyerman innam, is de beschrijving van zijn eigen optreden op een discussiebijeenkomst van Londense vrijgeesten. Behandeld worden ook nog het gesprek tussen Kidi en Saaki over hoorndragerij en het gesprek tussen Balsamina en een Steenbok dat meer een korte roman dan een gesprek is. Bij de dialoog tussen de Engelse koningen Hendrik VIII en Karel II blijken historisch wetenschappelijke pretenties van Weyerman: hij claimt ongepubliceerde bronnen te verwerken! In een volgende samenspraak komen ontdekkingen aan de beurt: sprekers zijn hier Berthold Schwartz, Laurens Coster (met een discussie over de eerste uitvinder van de boekdrukkunst) en Christoffel Columbus. Ook de drukkers Aldus Manutius en Christoffel Plantijn komen in deze opmerkelijke samenspraak aan de orde. Daarna is het de beurt aan de dichters: Dante, Petrarca en Ronsard filosoferen onder meer over de dood en het sterven. Tenslotte volgt de laatste samenspraak gevoerd door de schilders Rubens, Van Dijck en Kneller. Deze samenspraak handelt onder meer over de menselijke zucht tot excelleren. Besproken wordt door Hanou in welke zin Weyermans *Zamenspraaken* een reactie vormen op een uit het Duits vertaald geschrift van David Fassmann. De aandacht gaat hier vooral naar de in het oog springende verschillen tussen Fassmanns en Weyermans "dodengesprekken".

Uit de meeste artikelen in deze bundel blijkt Weyermans betrokkenheid bij Engelse aangelegenheden. Het uitvoerigst hierover is Ton Broos die

schrijft over Weyermans vermoedelijke verblijf in Engeland en diens connecties met allerhande Britten. Aan de orde komen: Weyermans mogelijke verblijf op Castle Howard en Chatsworth House als kunstschilder, daarna wordt de betrouwbaarheid van Weyermans uitspraken over de schilder Godfrey Kneller en zijn Nederlandse schildersleerlingen getoetst aan de uitspraken van George Vertu dienaangaande. Broos eindigt met een aantal opmerkingen over Weyermans vertalingen uit het Engels.

Tenslotte behandelt *G. Maréchal* Weyermans beeld van de geneeskunde en van de medici. Weyermans meest geliefde stokpaardjes blijken de incompetentie en de hebzucht van de medische stand te zijn. Enkele figuren die hij kennelijk naar het leven heeft getekend, zijn de Engelse medicus John Woodward, de charlatan Hans Ludeman, de Rotterdamse arts Johan van Duren, de chirurgijn Thomas Engelmans en de beruchte Baron van Syberg. Ook had hij een ongelukkige ervaring als patiënt van Boerhaave. Weyermans uitlatingen getuigen van een grote belezenheid op het punt van de medische wetenschap; niet voor niets had hij naar eigen zeggen zestien jaar medicijnen gestudeerd. Helaas, luidt de conclusie van Maréchal, had hij zelf te veel weg van de charlatan om ooit een serieus en integer medicus te kunnen worden.

De bundel wordt afgesloten met één of meer registers.

K. Bostoën

Signaleringen

JCW IN HANDBOEKEN

In het onlangs (december 1982) verschenen laatste deel (22) van de *Nieuwe Geïllustreerde Encyclopedie* (Amsterdam, Trendboek, 1980-82) staat het volgende stukje over Weijerman:

Weyerman, Jacob C. (1677-1747), Nederlands kunstschilder en schrijver. Werd geboren op het slagveld voor Charleroi en maakte als bloemenschilder (sic) reizen langs verschillende Europese hoven. Hij gaf een groot aantal satirische tijdschriften uit, onder andere *De Rotterdamsche Hermes* (1720-1721), *De Ontleeder der Gebreken* (1724-1726) en *De Vrolijke Tuchtheer* (1729-1730). In 1738 werd hij wegens laster en chantage van de Verenigde Oostindische Compagnie levenslang in de Gevangenpoort opgesloten. Tot zijn werk behoren onder andere het blijspel *De Hollandsche Zindelijkheid* (1713), de *Historie des Pausdoms* (1725) en *De levens-Beschryvingen der Nederlandsche konst-schilders en konst-schilderessen* (4 delen, 1729-1769).

Bovenstaand stukje is een al te summiere en hier en daar onjuiste weergave van het stukje dat door mij als kopij werd ingeleverd. Oorzaak waarschijnlijk de trendgevoeligheid van de uitgave en het feit

dat deze encyclopedie bedoeld is voor vooral jeugdige lezertjes, en daar neemt men het meestentijds niet zo serieus mee. Een verheugend berichtje nog. In een circulaire van de uitgeverij Malmberg die mij deze week onder ogen kwam over een sterk gewijzigde uitgave van de literatuurgeschiedenis, en bloemlezing van de in sommige kringen beruchte auteur Lodewick staat vermeld dat in het in juni a.s. te verschijnen boek als paragraaf 6 in hoofdstuk VI (1669-1766 *In de greep van classicisme en rationalisme*) zal worden opgenomen: *Jacob Campo Weyerman (1677-1747), een literaire onruststoker*. Het is uit bovenstaande signaleringen inmiddels wel duidelijk dat de schrijfwijze *Weijerman* het helaas begint af te leggen tegen *Weyerman*.

H.M. de Blauw

STELLING

In: J.J.V.M. de Vet. *Pieter Rabus (1660-1702)*, Amsterdam 1980 (Diss. Nijmegen), leest men het volgende:

De weinig oorspronkelijke wijze waarop Jacob Campo Weyerman in zijn satirisch weekblad *De naakte waarheit* (Leiden 1737) en in enige andere publicaties Spinoza van atheïsme beticht, is exemplarisch voor de soms geringe originaliteit van zijn cultuurkritiek.

B. Sierman

RECLAME VOOR WEYERMAN (I)

Het doornemen van een aantal tijdschriften uit de 18e eeuw leverde de volgende Weyermaniana (aankondigingen en besprekingen) op:

Republyk der Geleerden of Boekzaal van Europa. Nov. en Dec. 1746, p. 493-510 en Maart en April 1747, p. 298-314: Uittreksel van: *De Voor-naamste Gevallen van den Wonderlyken Don Quichot (...)* door Jacob Campo Weyerman. Enkele citaten hieruit:

p. 493/94 (1746): "De naam van den Beroemden *M. de Cervantes Savedra* is wegens zyne Geestige Schriften by de Letterminnaren zo zeer bekend; en de namen van *Coypel* en *Picart den Romein* zyn by de Liefhebberen van Schilder- en Plaatsnykunde (494) in zo veel' achttinge, dat als men den name van den alom in Holland en andere Provincien bekenden *Jacob Campo Weyerman*, tot een trits daar by voege, en een Werk beschouwe door hen allen zamen geweven, niet anders dan iets zinryks, kunstigs en vrolyks te wachten zy.

Dit word ook waarlyk in dit Werk gevonden. De geestige Gedachten, fyne en gegrunde Spottery, schoone Zedekunde en wyze Lessen van *Saavedra*, die hier Uittreksels gewyze den Lezer worden opgedischt, zyn onverbetterlyk; de Kunstplaten door *Picart* en anderen naar de uitmuntende Schilderyen van *Coypel* in 't Koper gebragt zyn heerlyk; en de vrye en vrolyke trant door *Weyerman*, zo in de Vertalinge als Dichtmatige Verklaringe der Kunstprinten gebruikt, is ten uitersten geestig. Dus ge-

noegzaam geen twyfel kan overblyven, of dit Werk zal aan allerlye Lezers behagen."

p. 499 (1746): "En gemerkt wy reets een staaltje der Verklaringen van de Kunstprinter door Weyerman in Dichtmaat gebracht, hebben gegeven, zullen wy tot een proeve zyner Vertalingen melden, het geen hy nopent deze elfde Kunstprint uit het Fransch vertaalt heeft." (!)

p. 313/14 (1747): "Maar wy zien, dat wy onverhoeds reets buiten het bestek onzer gewone uittrekselen zyn getreden. Wy zullen ons derhalven bekorten, en noch alleen hier byvoegen, dat de verdere (314) zes Kunstprinten niet min keurig en fraai zyn; en dat dit Werk in allen opzichte verdient geprezen te worden."

Maandelyke Uittreksels of Boekzaal der geleerde Waerelt. Aug. 1746, p. 215: "'s Gravenhage, By Pieter de Hondt, is te voorschyn gekomen: De Voornaamste Gevallen van den Wonderlyken DON QUICHOT, door den Be-roemden PICART den Romein, en andere voorname Meesters, in XXXI. Kunstplaten, na de uitmuntende Schilderyen van COYPEL, in 't Koper ge-bragt: beschreven op een vryen en vrolyken trant, door JACOB CAMPO WEYERMAN; en door den zelfden met Gedichten ter Verklaring van ieder Kunstprint en het Leven van M. DE CERVANTES SAAVEDRA verrykt. Alles volgens het oirspronkelyk Spaansch. In Groot Quarto, tot 20 Guld. en in Folio tot 30 Guld. ongebonden."

Republyk der Geleerden (...) Nov. en Dec. 1756, p. 492-93:

"By Pieter van Os is gedrukt. Zeldzame Levensgevallen van J.C. Wyerman, op de Voorpoorte van den Hove van Holland in 's Gravenhage over-leden; behelzende zyne weergalooze en voortreffelyke Geleerdheid, zyne wonderbaarlyke ontmoetingen en wetenswaardige omzwervingen door veele landen. Zyne doorslepene en klugtige minnaryen; mitsgaders (493) zyn listige en vermakelyke Bedryven gedurende zyn leven gepleegd. Uit des-zelfs eigen Schriften en andere waarschynelyke Berigten by een verza-meld, en om derzelve aanmerkelykheid in 't ligt gegeven, in Octavo. De Prys is 12 stuivers."

Republyk der Geleerden (...) Nov. en Dec. 1762, p. 557:

"'s Hage/ By P. van Os is gedrukt: Aanhangel behoorende tot de Zeld-zaame Levensgevallen van J.C. Wyerman, op de voorpoorte van den Hove van Holland in 's Gravenhage overleeden; behelzende behalven de voor-naamste Krygsbedryven van zyn Moeder *Lys Sint Meurel*, eenige Merkwaar-dige byzonderheden rakende zyn eigen Leven; waar agter gevoegt is een zakelyk Uittreksel van de Sententie van de Hove van Holland, en zommige geheime Brieven, gedurende den tyd van zyne Gevangenis over verscheide gewigtige onderwerpen, geschreeven, door den Schryver van zyne Historie In Octavo Nog is by denzelven te bekoomen, het eerste Stukje, den tweede druk."

Republyk der Geleerden (...) Nov. en Dec. 1762, p. [566]:

In fr "LYST van Nieuw Uytgekome ne Boeken, die in den Boekwinkel van G. DE GROOT en ZOON, te bekomen zyn." is onder "NEDERDUITSCH E BOEKEN" opgenomen: "Leven van Wyerman 8. Tweede druk 's ibid. (nl. 's Hage) Aanhangel op 't zelve 8. ibid."

Vaderlandsche Letter-Oefeningen 1763, derde Deels, eerste stuk, p. 418:

"Aanhangsel behoorende tot de zeldzaame levensgevallen van J.C. Wyerman, op de Voorpoorte van den Hove van Holland in 's Gravenhage overleeden. Door den Schryver van zyne Historie. In 's Gravenhaage, by Pieter van Os MDCCLXIII. in octavo, 127 bladzyd.

Dit Aanhangsel is van dezelfde waarde als de voorafgaande beschryving der Leevensgevallen van J.C. Wyerman, bestaande meerendeels uit eene verzameling van fielteryen en quitestukken die hier aan Wyerman toegeschreeven worden; ook heeft 'er de Schryver nog zes korte Brieven of Vertoogen over de Vryheid, de Vrindschap, de Liefde, het Huwelyk, de Lotery en het Character der Schryvers bygevoegd, die hy aan Wyerman toeigent. En om dit Stukje nog wat te vergrooten heeft hy vooraf laaten gaan de voornaamste gevallen der Moeder van Wyerman, en tusschen beide ingelascht een berigt van eenige schelmstukken van den befaamden Jan Rogier."

Jan van Heugten

Mededelingen 6 (1983), 1 bevat bijdragen en mededelingen van:

P. Altena	Veerstraat 5 ^{III} 1075 SL Amsterdam
H.M. de Blauw	Persijnstraat 6 1135 EC Edam
K. Bostoën	Buitenruststraat 1 2313 ZK Leiden
J. van Heugten	Aart van der Neerweg 47 1191 ED Ouderkerk aan de Amstel
E.C.J. Nieuweboer	Stolbergstraat 5 2012 EP Haarlem
B. Sierman	Da Costastraat 135 ^{III} 1053 ZM Amsterdam
J.J.V.M. de Vet	Bosweg 10 6573 EA Beek bij Nijmegen
F. Wetzels	Gastakker 224 4817 XG Breda

Inhoud

LEZING

- Weyerman en zijn Kartuizer (J.J.V.M. de Vet) 1

STICHTING JCW

- Notulen van de grondvergadering van 9 januari 1982 4
Verslag van de expeditievergadering van 7 augustus 1982 te Antwerpen 6

OBSERVATIES

- Literaire voorkeuren van Weyerman in de *Rotterdamsche Hermes*
(K. Bostoën) 7
JCW-exemplaren in de *Mededelingen* (B. Sierman) 9
De wereld van Jacob Bart volgens Jacob Campo Weyerman
(P. Altena) 11
De *Babbelaar*, of een ontdekte goudmijn? (A. Nieuweboer) 16

ANNOTATIES

- Annotatie *Rotterdamsche Hermes* no. 1 (H.M. de Blauw) 19
Annotatie *Rotterdamsche Hermes* no. 3 (F. Wetzels) 23

AANKONDIGING

- De essaybundel *Het verlokkelijk ooft* (K. Bostoën) 26

SIGNALERINGEN

- J.C.W. in de handboeken (H.M. de Blauw) 29
Stelling (B. Sierman) 30
Reclame voor Weyerman (J. van Heugten) 30

Uitgeverij
SUB ROSA
Postbus 575
7400 NA Deventer

Populair Proza uit de 17e en 18e eeuw:

De Belydenis van een Lichtmis (f 25,-- geb.)

Het Net der Wellustigheyt + Uitgelese Minne-zangen (f 26,-- geb.)
(f 20,-- gen.)

In voorbereiding:

F.L.Kersteman,
Zeldzaame Levensgevallen van J.C.Weyerman + Aanhangzel

Facsimile-Edities der Lage Landen:

Johan van Heemskerck,
Inleydinghe tot het ontwerp van een Batavische Arcadia (f 32,95 geb.)
(f 25,50 gen.)

In voorbereiding:

G.Gosemius,
Het Cieraet der vrouwen

Verkrijgbaar via de boekhandel of rechtstreeks via de uitgever

Voor de door u gezochte boeken
Antiquariaat **NIEUW GAFPA**
Postbus 528
7000 AM Doetinchem